

Artele și dizabilitatea în România

De la practici fragmentate
către un cadru național

Copyright © British Council 2026, licență Creative Commons Attribution Non-Commercial 4.0 International Licence (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>)

Macrinici, O., & Meth, J. (2026). *Arts and disability in Romania*. British Council.
<https://doi.org/10.57884/728E-8X32>

Mulțumiri

Autorii raportului

Olga Macrinici

persoană diz/abilitată

Autoare dramatică, regizoare de teatru, dramaturg și drag king
Doctorandă, Camberwell, Chelsea and Wimbledon College of Arts,
University of the Arts, Londra

Jonathan Meth

Fondator și director, rețeaua teatrală the Fence international
Lector, managementul artelor și politici culturale, Goldsmiths, University of London
Consilier expert, Ambitious about Autism, rețea națională a Marii Britanii care sprijină copiii și tinerii cu autism.

Experți români în domeniu

Ruxandra Mateescu

Președintă / Fondatoare Supereroi printre noi
Specialistă în accesibilitate culturală și incluziune socială

Iris Popescu

Fondatoare și Președinte, AMAIS
Doctor în arhitectură, specializat în design incluziv și accesibilitatea mediului construit

British Council

Tamina Bojoancă

Manager Arte, British Council România

Ilinca Cristian

Coordonator proiecte, British Council România

Abdi Hassan

Director, British Council România

Design

Andrei Tache, Fabrica de Design

Corectură

Laurence Mccarthy, Profesor, British Council

Traducere

Olga Macrinici – versiune în limba română

Daniela Radler – versiune în limba română

Notă privind terminologia¹

Atât „persoane diz/abilitate”², cât și „persoane cu dizabilități” sunt termeni general acceptați și folosiți interșanjabil pe parcursul acestui studiu. „Persoane diz/abilitate” este adesea preferat de susținătorii drepturilor persoanelor cu dizabilități, deoarece reflectă modelul social al dizabilității, subliniind faptul că societatea este cea care dizabilitează prin barierele și așteptările pe care le impune, în loc să se concentreze exclusiv asupra condiției individului. „Persoane cu dizabilități” este în concordanță cu terminologia Organizației Națiunilor Unite și este uneori considerată o abordare care pune mai mult accentul pe identitatea individului, dar poate plasa responsabilitatea schimbării implicit asupra acestuia, mai degrabă decât asupra societății.

Neurodiversitatea consideră că variațiile creierului uman sunt naturale și inerente, ceea ce presupune că suntem cu toții „neurodiverși”.

„Neurodivergent” se referă la o persoană al cărei creier funcționează, învață sau se comportă diferit față de ceea ce societatea consideră „tipic”, un termen folosit pentru condiții precum autism sau ADHD.

1 Rahman, L. (2019, iulie). *Disability Language Guide*. Stanford Disability Initiative. https://disability.stanford.edu/sites/g/files/sbiybj26391/files/media/file/disability-language-guide-stanford_1.pdf

2 Notă traducere: Am optat aici pentru diferențierea grafică a termenului „persoană cu diz/abilități” în încercarea de a oglindi nuanțele termenului „disabled person” din limba engleză, în absența unui echivalent semantic direct în limba română. Deși pe parcursul documentului am utilizat preponderent termenul „persoană cu dizabilități” pentru a asigura claritatea textului, încurajăm explorarea (in)flexibilității limbii. Având în vedere procesul de transformare a sectorului cultural local, considerăm esențială căutarea unor forme lexicale care să reflecte mai bine modelul social al dizabilității și să onoreze identitatea și experiența trăită a celor cărora li se adresează.

Declinarea responsabilității

Opiniile exprimate sunt cele ale autorilor și ale contribuitorilor, bazate pe cercetare și editare extinsă, și nu reflectă neapărat opiniile British Council.

Prefață

Există oameni pentru care contactul cu creația artistică poate fi o formă alternativă de a percepe lumea și de a fi prezenți în ea. Și, totuși, pentru mulți dintre ei, drumul până la artă rămâne dificil sau chiar imposibil. Nu din lipsă de interes, talent sau dorință, ci din cauza unor obstacole care se ridică, adesea invizibile pentru ceilalți, dar extrem de concrete pentru cei care le întâlnesc zi de zi. În România, persoanele cu dizabilități se confruntă încă prea des cu această realitate. Prezența lor în viața culturală, ca public, ca artiști sau ca profesioniști, este fragilă, sporadică și dependentă de inițiative izolate sau de eforturi individuale.

Felul în care o societate își construiește accesul la artă și cultură spune multe despre valorile ei reale. Spune cât de dispusă este să creeze spații de întâlnire autentică, nu doar să enunțe principii generoase. Spune dacă diversitatea este asumată cu adevărat sau rămâne o temă abstractă, rar reflectată în realitatea de zi cu zi. Atunci când accesul lipsește, pierderea nu este doar a celor excluși. Este o pierdere colectivă, care afectează întreaga comunitate culturală, sărăcind-o de perspective, voci și experiențe esențiale.

Accesibilizarea nu înseamnă doar adaptări tehnice sau soluții punctuale. Înseamnă, înainte de toate, oameni și relații. Înseamnă felul în care cineva este întâmpinat, dacă se simte binevenit sau doar tolerat, dacă vocea sa este ascultată sau se pierde ca un ecou. Accesibilizarea începe cu mult înainte de rampe, subtitrări sau tehnologii asistive și continuă mult după ele. Ea ține de atitudine, de deschidere și de modul în care instituțiile culturale își definesc misiunea și relația cu publicul lor.

România dispune astăzi de un cadru legislativ solid în ceea ce privește drepturile persoanelor cu dizabilități, iar angajamentele asumate la nivel național și internațional sunt clare. Cu toate acestea, experiența cotidiană arată că aplicarea acestor principii este inegală, iar distanța dintre lege și realitate rămâne, deocamdată, considerabilă. Persoanele cu dizabilități sunt încă prea puțin vizibile în spațiul cultural, nu pentru că ar lipsi interesul sau competențele, ci din cauza unor bariere ridicate în timp: infrastructură inaccesibilă, trasee educaționale fragmentate, lipsa competențelor specifice în instituțiile culturale și un discurs public care oscilează între compasiune și evitare. În aceste condiții, participarea devine dificilă, iar încrederea este greu de construit.

Studiul de față pornește de la convingerea că accesul la artă și cultură pentru toți este, înainte de orice, un drept fundamental și o condiție pentru o societate care pune preț pe competențe, nu pe diferențe. Persoanele cu dizabilități nu sunt doar beneficiari ai unor politici de incluziune. Ele sunt creatori, profesioniști, parteneri de dialog și parte firească a unui spațiu cultural viu și divers. Prezența lor nu ar trebui să fie excepția, ci normalitatea.

În același timp, accesibilizarea nu poate fi construită unilateral. Instituțiile culturale au responsabilitatea de a-și deschide porțile, de a-și adapta practicile și de a investi în competențe și strategii pe termen lung. Dar acest proces are nevoie, în egală măsură, de dialog și de implicarea activă a persoanelor cu dizabilități, prin feedback, co-creare și soluții dezvoltate împreună. Schimbarea durabilă apare acolo unde există disponibilitatea de a lucra unii cu alții, nu doar unii pentru alții.

Acest studiu nu propune soluții rapide și nici rețete universale. El adună voci, experiențe și perspective diferite, toate necesare pentru a înțelege complexitatea domeniului. Între cadrul legislativ și realitatea trăită, între bune intenții și implementare, între inițiative curajoase și lipsa de resurse, se conturează un peisaj care cere mai multă coerență, asumare și o viziune pe termen lung.

Mai presus de toate, acest raport este o invitație adresată autorităților, instituțiilor culturale, artiștilor, educatorilor, finanțatorilor, organizațiilor civice și publicului larg de a privi accesibilizarea nu ca pe o obligație formală, ci ca pe o oportunitate de a îmbogăți viața culturală a tuturor. O invitație de a trece de la inițiative fragmentate la un efort comun, construit pe respect, colaborare și încredere. Nu toate schimbările pot avea loc imediat, dar direcția este clară: integrare, nu izolare; dialog, nu decizie unilaterală; construcție pe termen lung, nu soluții de moment.

Există deja oameni cărora le pasă. Există inițiative care funcționează. Există dorința sinceră de a face lucrurile mai bine. Acest studiu își propune să le aducă împreună, să ofere un limbaj comun și un punct de plecare solid pentru pașii următori, pentru că o cultură cu adevărat vie este una în care nimeni nu rămâne pe dinafară.

Adriana-Elena Borună
Consilier
Ministerul Culturii, România

Rezumat executiv

Acest studiu exploratoriu examinează peisajul actual al artelor și dizabilității în România și stabilește o bază fundamentată pe dovezi pentru consolidarea participării culturale, a reprezentării și a parcursurilor profesionale pentru persoanele cu dizabilități. Comisionat de British Council, studiul se bazează pe legislația națională, cadrele internaționale și cercetările calitative realizate atât cu artiști cu dizabilități, cât și fără dizabilități, practicieni culturali, educatori, autorități publice, finanțatori, organizații neguvernamentale și actori ai societății civile. Pe tot parcursul procesului, British Council a acționat ca un intermediar imparțial, creând condițiile pentru un dialog deschis între diversele sectoare și conectând perspectivele românești cu practicile din Marea Britanie și Europa.

Studiul urmărește să înțeleagă felul în care persoanele cu dizabilități participă la viața culturală din România, atât în calitate de public, cât și de creatori, și să identifice barierele structurale și condițiile favorabile care influențează participarea. Raportul se conturează în jurul a trei întrebări fundamentale. Prima ia în considerare modul în care valorile naționale, discursul public și cadrul legal influențează vizibilitatea persoanelor cu dizabilități și participarea la viața culturală. A doua analizează barierele sistemice din educație, pe piața muncii, în spațiul public și în instituțiile culturale. A treia explorează oportunitățile de dezvoltarea capacităților, finanțare și cooperare europeană.

Raportul cuprinde zece capitole, parcurgând de la contextul național și discursul public până la analiza specifică pe sectoare și încheind cu o propunerea a unui cadru național al artelor și dizabilității. Fiecare capitol combină analiza contextuală cu perspectivele obținute în urma consultărilor și se încheie cu principalele constatări care au rolul să susțină recomandările formulate la finalul raportului.

Context și metodologie

România dispune de un cadru juridic consolidat pentru drepturile persoanelor cu dizabilități, inclusiv protecții constituționale, legislație anti-discriminare și ratificarea Convenției Națiunilor Unite privind

Drepturile Persoanelor cu Dizabilități (CNUDPD) în 2010. Cu toate acestea, implementarea rămâne neuniformă. Aproape una din douăzeci de persoane din România este înregistrată ca având o dizabilitate; cu toate acestea, persoanele cu dizabilități rămân în mare parte absente din spațiile culturale mainstream și din producția culturală. Dovezile colectate pentru acest studiu evidențiază un decalaj persistent între angajamentele juridice și experiența trăită, în special în ce privește accesul, reprezentarea și parcursurile profesionale durabile.

Cercetarea de la baza acestui raport este calitativă și exploratorie. Aceasta se bazează pe șapte focus-grupuri desfășurate la București și Timișoara, întâlniri cu reprezentanți ai ministerelor și administrației locale, precum și interviuri individuale cu experți din România. Focus-grupurile au avut în mod deliberat un caracter orientat spre dialog, creând un spațiu pentru ascultare, reflecție și interpretare comună. Deși vocile individuale nu sunt atribuite direct, analiza reflectă temele și prioritățile recurente identificate în cadrul consultărilor. Studiul adoptă o abordare intersecțională, recunoscând că dizabilitatea se intersectează cu precaritatea economică, ruralitatea, etnia, genul, vârsta, migrația și alte forme de excludere.

Valori naționale, discurs public și intersecționalitate

Raportul plasează artele și dizabilitatea într-un context social și cultural mai larg, modelat de moștenirea istorică, atitudini publice și tipare ale invizibilității. Deși limbajul juridic a fost din ce în ce mai mult aliniat standardelor internaționale, discursul public rămâne frecvent paternalist și e influențat de contactul limitat cu experiența trăită a persoanelor cu dizabilități. Persoanele cu dizabilități sunt adeseori invizibile în viața publică cotidiană, dar devin hiper-vizibile în momentul în care accesează spații culturale sau civice. Această tensiune amplifică excluderea și subminează încrederea atât a persoanelor cu dizabilități, cât și a instituțiilor culturale.

Perspectiva intersecțională se află în centrul analizei raportului. Persoanele cu dizabilități din România trăiesc adeseori forme multiple și suprapuse de dezavantaj. Accesul la cultură nu este, prin urmare, doar o chestiune de infrastructură fizică sau de respectarea normelor. Acesta este influențat și de relațiile sociale, de reprezentare, de accesibilitate și de raporturile de putere. Raportul susține că o abordare universală în ce privește accesul, integrată de la bun început mai degrabă decât adăugată ulterior, oferă o fundație mai durabilă pentru incluziune.

Educație, competențe și parcurs profesional

Educația este identificată drept factorul determinant al accesului la viața culturală și al participării profesionale. Deși accesul la educație pentru persoanele cu dizabilități s-a îmbunătățit, persistă lacune structurale în educația timpurie, formarea vocațională și învățământul superior. Sistemele de sprijin rămân sub-finanțate, iar personalului îi lipsește adeseori formarea în pedagogii incluzive. Acești factori limitează progresul în carierele artistice și culturale.

Tranziția de la învățământ la încadrarea pe piața muncii rămâne deosebit de fragilă. Artiștii cu dizabilități întâmpină bariere în ce privește formarea profesională, medii de lucru adaptate și accesul la sistemele de producție. Deși legislația impune marilor companii să angajeze persoane cu dizabilități sau să contribuie financiar la un fondul de handicap, datele indică că mulți angajatori ajung să plătească penalități în loc să investească în angajarea incluzivă. Sectorul cultural reflectă aceste dinamici mai largi ale pieței muncii, care rezultă într-o continuă sub-reprezentare a artiștilor cu dizabilități.

Spațiul public, infrastructura și dezvoltarea capacităților

Accesul la spațiul public depășește mediul fizic. Acesta include comunicare, acces digital și modul în care dizabilitatea este percepută în cadrul societății. Raportul identifică deficiențe persistente privind accesibilitatea spațiilor culturale, a rutelor de transport și a clădirilor publice, concomitent cu o aplicare neconsecventă a legislației în vigoare.

Digitalizarea prezintă atât riscuri, cât și oportunități. Sisteme prost concepute pot perpetua excluziunea. Practicile digitale incluzive au, totuși, potențialul de a crește semnificativ accesul, în special într-o țară cu un sector IT dezvoltat.

Dezvoltarea capacităților apare ca un factor-cheie al schimbării. Instituțiilor culturale adeseori le lipsesc posturi dedicate gestionării accesibilității, personal instruit și strategii pe termen lung pentru incluziune. Progresul este adesea inițiat de organizații civice și de susținători individuali care promovează cauza, lucrând însă cu resurse limitate. Deși aceste inițiative demonstrează un potențial considerabil, ele necesită o recunoaștere formală și investiții susținute pentru a depăși exemplele izolate de bună practică.

Finanțare, parteneriate și dimensiunea europeană

Limitările finanțării afectează toate aspectele peisajului artelor și dizabilității. Instituțiile culturale și artiștii cu dizabilități se confruntă cu dificultăți în accesarea resurselor, în parcurgerea proceselor complexe de finanțare și în asigurarea sprijinului pe termen lung. Modelele de finanțare existente tind să prioritizeze rezultatele pe termen scurt în detrimentul impactului durabil.

Raportul evidențiază oportunități semnificative oferite de cadrul european, scheme de mobilitate și programe de cooperare culturală. Experiența României privind Capitala Europeană a Culturii, alături de alte instrumente de finanțare europene, oferă căi pentru consolidarea parteneriatelor internaționale și dezvoltarea capacităților. Accesarea acestor oportunități necesită o mai bună coordonare, sprijin specializat și co-finanțare.

Către un cadru național al artelor și dizabilității

Studiul concluzionează că domeniul artelor și dizabilității în România poate fi înțeles doar dintr-o perspectivă mozaicală. Oferta este inegală și adeseori fragilă, dar există persoane, organizații și instituții dedicate, capabile să producă schimbări semnificative. Pentru a trece de la inițiative fragmentate la progres sistemic, raportul propune dezvoltarea unui Cadru Național al Artelor și Dizabilității.

Cinci priorități strategice stau la baza acestui cadru. Acestea includ o coordonare și o guvernare națională robustă, schimbarea a discursului public către vizibilitate și reprezentare, îmbunătățirea educației și a cursurilor profesionale, integrarea accesibilității și dezvoltarea capacității forței de muncă, precum și modele de finanțare care susțin impactul pe termen lung și cooperarea europeană.

Raportul se adresează decidenților politici, finanțatorilor, liderilor culturali, educatorilor și practicienilor care au un rol în modelarea ecosistemului cultural din România. Raportul are scopul să sprijine deciziile informate, dialogul intersectorial și planificarea strategică.

Deși nu toate recomandările pot fi aplicate imediat, studiul oferă o bază clară și comună de acțiune. Progresul va depinde de responsabilitatea colectivă, colaborarea susținută și angajamentul pe termen lung al instituțiilor publice, sectorului cultural, societății civile și al însăși persoanelor cu dizabilități.

© British Council 2026. Toate drepturile rezervate.

British Council este organizația internațională a Marii Britanii dedicată relațiilor culturale și oportunităților educaționale. Pentru mai multe informații despre cercetarea în domeniul artelor și culturii, vă rugăm să vizitați: www.britishcouncil.org/research-insight

Pentru mai multe informații despre British Council România, vă rugăm să vizitați: www.britishcouncil.ro.